

MAŁE I ŚREDNIE PRZEDSIĘBIORSTWA JAKO FORMA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI NA OBSZARACH WIEJSKICH

Maria Bucka

Uniwersytet Opolski

Abstrakt. Na obszarach wiejskich mamy obecnie do czynienia z nadwyżką siły roboczej w rolnictwie i brakiem miejsc pracy dla ludności bezrolnej. Zmniejszająca się rola rolnictwa i korzyści z produkcji rolnej, jako podstawowego źródła utrzymania ludności wiejskiej, stwarzają konieczność uzupełniania dochodów z innej działalności. Podejmowanie działalności w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw może w znacznym stopniu te braki uzupełnić. Małe i średnie przedsiębiorstwa mogą być traktowane jako przejaw przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Celem opracowania jest wskazanie roli i znaczenia małych i średnich przedsiębiorstw w aktywizacji obszarów wiejskich. W opracowaniu wykorzystano dostępny materiał statystyczny GUS, zawarty w publikacjach dotyczących obszarów wiejskich w Polsce oraz literaturę przedmiotu.

Słowa kluczowe: przedsiębiorczość, obszary wiejskie, małe i średnie przedsiębiorstwa, aktywność zawodowa

WSTĘP

We współczesnej gospodarce ważną rolę odgrywają przedsiębiorstwa prowadzące działalność na małą i średnią skalę, które ściśle kojarzą się z pojęciem przedsiębiorczości. Rozwój małych i średnich przedsiębiorstw zależy z jednej strony od przedsiębiorczości ich właścicieli, umiejętności wykorzystania szans rynkowych, a z drugiej od polityki gospodarczej państwa w zakresie wspierania działalności w sferze drobnej wytwórczości. W gospodarce rynkowej przedsiębiorczość jest jednym z warunków zdobycia pozycji na rynku, przewagi konkurencyjnej czy też osiągnięcia sukcesu w różnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego. Zachowania przedsiębiorcze

warunkują sukces nie tylko jednostki. Są one warunkiem rozwoju lokalnego i regionalnego. Wpływają na rozwój zarówno obszarów miejskich, jak i wiejskich. Z chwilą przystąpienia Polski do Unii Europejskiej obserwuje się zmiany w sposobach gospodarowania na obszarach wiejskich idące w kierunku rozwoju ich wielofunkcyjności. Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich ma charakter rolniczy i pozarolniczy. W Polsce obszary wiejskie zajmują ponad 93,2% ogólnej powierzchni kraju i mieszka na nich 14,8 mln. osób, tj. 38,8% ludności kraju [Powierzchnia... 2011]. Ludność wiejska utrzymuje się głównie z pracy najemnej, z rent i emerytur czy turystyki wiejskiej – agroturystyki. Obszary wiejskie są coraz bardziej pożądane, jako miejsca zamieszkania ludności pracującej w miastach. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich w Polsce spowodował pojawienie się nowych form aktywności ludności wiejskiej. Jednym z najczęściej spotykanych przejawów przedsiębiorczości jest pozarolnicza działalność gospodarcza. Działalność ta jest wspierana ze środków publicznych w ramach programów współfinansowanych przez Unię Europejską. Pozarolnicza działalność gospodarcza może generować nowe miejsca pracy i stanowić atrakcyjną formę zatrudnienia dla występujących nadwyżek siły roboczej na obszarach wiejskich.

Celem opracowania jest wskazanie roli i znaczenia małych i średnich przedsiębiorstw w aktywizacji obszarów wiejskich. W opracowaniu wykorzystano dostępny materiał statystyczny GUS, zawarty w publikacjach dotyczących obszarów wiejskich w Polsce oraz literaturę przedmiotu.

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

W literaturze przedmiotu przedsiębiorczość jest określana jako najskuteczniejsza forma aktywizacji lokalnych zasobów i ich wykorzystania w procesie gospodarowania [Fedan i in. 2009]. W działalności gospodarczej przedsiębiorczość jest traktowana jako synonim takich pojęć, jak: „zmysł gospodarczy”, „duch przedsiębiorczości”, „zachowania przedsiębiorcze”. Przedsiębiorczość nierozzerwalnie jest związana z aktywnością człowieka, którego celem jest: dążenie do osiągnięcia jak najlepszych wyników w pracy, kreatywność w działaniu, dążenie do wytyczonego celu [Makiela 2008]. Przedsiębiorczość może być rozpatrywana w trzech wymiarach:

- procesu, jako aktu tworzenia i budowania czegoś nowego, nowego przedsiębiorstwa, a przedsiębiorczość to zorganizowany proces działań ukierunkowany w danych warunkach na wykorzystanie nowatorskiego pomysłu w celu generowania korzyści na rynku,
- zespołu cech opisujących szczególny sposób postępowania człowieka; przedsiębiorczość wyróżnia się dynamizmem, aktywnością, skłonnością do podejmowania ryzyka, umiejętnością przystosowania się do zmieniających się warunków, postzeganiem szans i ich wykorzystaniem;
- innowacyjności, którą wiąże się z wprowadzeniem czegoś nowego, nowatorstwem, reformą, ulepszaniem; innowacyjność może dotyczyć różnych obszarów działalności, może występować zarówno w dziedzinach, w których są stosowane nowoczesne technologie, jak i różnych dziedzinach życia codziennego [Makiela 2008].

Przedsiębiorczość jest procesem organizowania, prowadzenia działalności gospodarczej oraz podejmowania związanego z nią ryzyka. Ktoś, kto podejmuje działania określone mianem przedsiębiorczości, jest przedsiębiorcą [Griffin 1996]. Przedsiębiorczym człowiekiem jest ta osoba, która osiąga na rynku sukces. Można powiedzieć, że przedsiębiorczość jest w pewnej mierze wrodzoną dyspozycyjnością psychiczną, a także umiejętnością nabytą w wyniku nauki. Człowiek przedsiębiorczy posiada takie cechy, jak:

- dynamizm w działaniu,
- zrównoważenie intelektualne i emocjonalne,
- zdolność przewodzenia i współpracy z innymi ludźmi,
- odwaga w podejmowaniu ryzyka,
- pewność siebie,
- myślenie perspektywiczne,
- innowacyjność.

Należy zaznaczyć, iż są to tylko niektóre cechy przedsiębiorcy wskazywane w literaturze i opracowaniach z zakresu przedsiębiorczości [Piasecki 1999]. Wskazywane cechy wprawdzie nie gwarantują sukcesu, ale znacznie zwiększają szanse na jego osiągnięcie. Przedsiębiorca pełni ważną rolę w procesie powstawania i funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstw. Powstawanie i rozwój małych i średnich przedsiębiorstw następuje dzięki kreatywności i innowacyjności ich właścicieli, których można nazwać przedsiębiorcami. Jeśli ich działania określamy przedsiębiorczością, to można stwierdzić, iż najpopularniejszą formą przejawiania się przedsiębiorczości jest podejmowanie działalności gospodarczej i aktywność poszczególnych grup społecznych zarówno na obszarach miejskich, jak i obszarach wiejskich. Zmniejszająca się rola rolnictwa i korzyści z produkcji rolnej jako podstawowego źródła utrzymania ludności wiejskiej stwarzają konieczność uzupełniania dochodów z innej działalności. Wdrażanie programów zrównoważonego rozwoju na obszarach wiejskich wiąże się z poszukiwaniem alternatywnych i dodatkowych źródeł dochodu ludności wiejskiej. Przedsiębiorczość stwarza możliwość rozwiązania problemów ekonomicznych wielu mieszkańców wsi oraz zagospodarowania zasobów pracy na obszarach wiejskich [Kłodziński 2006].

ROZWÓJ MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW NA OBSZARACH WIEJSKICH I MIEJSKICH (ANALIZA PORÓWNAWCZA)

Podmioty sektora małych i średnich przedsiębiorstw są wskazywane w literaturze oraz praktyce jako ważny element rozwoju gospodarczego kraju. Wspierają rozwój regionów oraz obszarów, na których funkcjonują. Przede wszystkim tworzą miejsca pracy, dają szanse samozatrudnienia, a tym samym przyczyniają się do ograniczania bezrobocia. Obecnie bycie samozatrudnionym staje się coraz bardziej popularną formą pracy. Małe i średnie przedsiębiorstwa przyczyniają się do poprawy warunków życia mieszkańców na poziomie lokalnym, gdyż lepiej i szybciej zaspokajają ich potrzeby, oferują lepsze ceny świadczonych usług i miejsca pracy. W ten sposób działają na rzecz harmonijnego rozwoju lokalnego i regionalnego [Sawicka 2005]. Małe i średnie przedsiębiorstwa charakteryzują się także znaczną elastycznością i operatywnością w działaniach na rynku. Są zdolne do skutecznego konkutowania z innymi przedsiębiorstwami.

Małe i średnie przedsiębiorstwa odgrywają ważną rolę w rozwoju obszarów wiejskich. Rozwój małych i średnich przedsiębiorstw przyczynia się do zmian strukturalnych, zarówno w rolnictwie, jak i na obszarach wiejskich. Obszary wiejskie możemy definiować na podstawie kryterium podziału administracyjnego lub gęstości zaludnienia [Czarnecki 2005]. Definicja OECD [Teritorial... 1994] określa, że obszar wiejski to obszar, który na poziomie lokalnym NTS 5, czyli w Polsce na poziomie gmin, charakteryzuje się gęstością zaludnienia poniżej 150 osób na 1 km². Z kolei Eurostat definiuje obszary wiejskie na podstawie kryterium gęstości zaludnienia poniżej 100 osób na 1 km², choć w swoich analizach i publikacjach stosuje także kryterium OECD. Sektorowe programy operacyjne, współfinansowane z funduszy unijnych, określają obszary wiejskie jako obszary całej Polski z wyłączeniem miast o liczbie ludności powyżej 5 tys., co jest zgodne z definicjami traktującymi obszary wiejskie jako tereny łącznie z małymi miastami, które nadal są funkcjonalnie i przestrzennie powiązane z otaczającymi je obszarami wiejskimi [Siemiński 1996]. Statystyka publiczna wyodrębnia obszary wiejskie w oparciu o podział terytorialny według Krajowego Rejestru Urzędowego Podziału Terytorialnego Kraju (TERYT). Za tereny wiejskie, według TERYT, uznaje się obszary położone poza granicami administracyjnymi miast, tj. gminy wiejskie i część wiejską gmin miejsko-wiejskich. Tereny wiejskie w 2009 roku zajmowały 93,2% powierzchni kraju i były zamieszkiwane przez 14,8 mln osób, tj. 38,8% ludności Polski. W strukturze użytkowania powierzchni obszarów wiejskich przeważały użytki rolne, które w 2009 roku stanowiły 61,9% (w tym grunty orne 45,8%) i grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione – 30,9% powierzchni ogółem [Rocznik Statystyczny... 2012]. Istotnym elementem rozwoju tak definiowanych obszarów wiejskich są małe i średnie przedsiębiorstwa. Świadczyć może o tym fakt, iż założenia Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 wskazują na możliwość dalszego dofinansowania projektów inwestycyjnych przedsiębiorców z obszarów wiejskich. W Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 uwzględniono między innymi Priorytet 6 „Zwiększenie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich, którego celem jest ułatwianie różnicowania działalności, zakładania nowych małych przedsiębiorstw i tworzenie nowych miejsc pracy”. Działanie Rozwój przedsiębiorczości ma stymulować przedsiębiorczość na obszarach wiejskich poprzez wsparcie operacji związanych z rozwojem mikro- i małych przedsiębiorstw. Pomoc będzie miała charakter dofinansowania operacji dotyczących rozwoju działalności pozarolniczej i wpływających na wzrost możliwości zatrudnienia na obszarach wiejskich, przy czym będą preferowane przedsiębiorstwa realizujące przedsięwzięcia innowacyjne. Z kolei Działanie Premie na rozpoczęcie działalności pozarolniczej ma polegać na wsparciu tworzenia nowych miejsc pracy poprzez udzielanie pomocy na utworzenie nowych przedsiębiorstw prowadzących działalność pozarolniczą na obszarach wiejskich. Działania te w dużej mierze powinny przyczynić się do wzrostu przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. W 2011 roku stopień rozwoju przedsiębiorczości, określony na podstawie wskaźnika przedsiębiorczości (stosunek liczby podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców), na obszarach wiejskich był na poziomie dwukrotnie niższym niż w miastach: 66 na wsi, 124 w miastach (tab. 1). Należy jednak podkreślić, że wskaźnik ten, w porównaniu z latami wcześniejszymi, uległ nieznacznej poprawie. Jego wartość wzrosła zarówno na obszarach wiejskich, jak i w miastach.

Aktywność ekonomiczna ludności oraz współczynnik zatrudnienia są nieznacznie wyższe na obszarach wiejskich niż w miastach. Wyższa aktywność ekonomiczna

Tabela 1. Aktywność ekonomiczna na obszarach wiejskich i miejskich w Polsce w latach 2003-2012

Table 1. Economic activity in rural and urban areas in Poland in 2003-2012

Wyszczególnienie Specification	Lata – Years				
	2003	2009	2010	2011	2012
Współczynnik aktywności zawodowej – The activity rate					
Obszary wiejskie Rural areas	55,8	55,2	55,5	55,7	56,1
Obszary miejskie Urban areas	54,1	54,8	55,2	55,4	55,7
Wskaźnik zatrudnienia (%) – Employment rate (%)					
Obszary wiejskie Rural areas	45,9	50,8	50,4	50,4	50,4
Obszary miejskie Urban areas	42,9	50,2	49,7	50,1	50,1
Stopa bezrobocia (%) – Unemployment rate (%)					
Obszary wiejskie Rural areas	17,8	8,0	9,2	9,5	10,2
Obszary miejskie Urban areas	20,8	8,3	9,9	9,7	10,0
Podmioty wpisane do REGON na 1000 ludności – Entities included in the REGON per 1000 inhabitants					
Obszary wiejskie Rural areas	58,0	63	x	66	x
Obszary miejskie Urban areas	116,0	127		124	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Obszary wiejskie... [2011, s. 216], Mały Rocznik Statystyczny... [2013, s. 143-167].

Source: own calculations based on: Obszary wiejskie... [2011, p. 216], Mały Rocznik Statystyczny... [2013, p. 143-167].

i współczynnik zatrudnienia wynika z faktu deklarowania pracy w gospodarstwie rolnym, nawet w wymiarze jednej godziny w tygodniu, co jest już spełnieniem warunku zaliczenia do grupy aktywnych i zatrudnionych. Według danych tabeli 1, bezrobocie na wsi jest niższe niż w miastach i wykazuje w ostatnim roku badanego okresu, podobnie jak w miastach, tendencje wzrostowe. Należy zauważyć, że w 2012 roku stopa bezrobocia na obszarach wiejskich po raz pierwszy od 2003 roku jest o 0,2% większa niż w miastach.

Wśród ludności wiejskiej związanej z gospodarstwem rolnym obserwujemy wyższe współczynniki aktywności zawodowej i wskaźniki zatrudnienia niż wśród ludności bezrolnej. Pozytywną tendencją jest wzrost tych wskaźników zarówno w jednej, jak i drugiej grupie ludności wiejskiej. Wysoka stopa bezrobocia została odnotowana wśród ludności bezrolnej – w 2010 roku na poziomie 13,2% wobec 4,8% wśród ludności wiejskiej związanej z gospodarstwem rolnym (tab. 2). Wydaje się, iż słuszny może być pogląd,

Tabela 2. Aktywność ekonomiczna ludności wiejskiej związanej i niezwiązanej z gospodarstwem rolnym

Table 2. Economic activity of the rural population, both related to and not related to farm entities

Wyszczególnienie Specification	Lata – Years		
	2003	2007	2010
Ludność wiejska związana z gospodarstwem rolnym Rural population associated with a farm			
Współczynnik aktywności zawodowej The activity rate	63,9	63,5	66,1
Wskaźnik zatrudnienia The employment rate	56,9	60,4	62,9
Stopa bezrobocia The unemployment rate	10,9	4,9	4,8
Ludność wiejska niezwiązana z gospodarstwem rolnym (bezrolna) Rural population not related to farm activity (not possessing land)			
Współczynnik aktywności zawodowej The activity rate	46,1	45,1	48,6
Wskaźnik zatrudnienia The unemployment rate	32,9	38,6	42,2
Stopa bezrobocia The unemployment rate	28,7	14,4	13,2

Źródło: Rozwój obszarów wiejskich... [2011, s. 26], Mały Rocznik Statystyczny... [2013, s. 143].
Source: Rozwój obszarów wiejskich... [2011, p. 26], Mały Rocznik Statystyczny... [2013, p. 143].

że ludność bezrolna może stanowić dość znaczny potencjał mogący podjąć pozarolniczą działalność gospodarczą. Z drugiej strony, rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej stwarza szansę lepszego wykorzystania potencjału znajdującego się na obszarach wiejskich. Jednakże dane BAEL wskazują na to, że w 2010 roku działalność pozarolniczą na własny rachunek prowadziło na obszarach wiejskich ok. 460 tys. osób (w miastach 1,27 mln osób), co oznacza wzrost o prawie 40% w porównaniu z rokiem 2003 (w miastach – o 18,2%). Mierząc zaangażowanie mieszkańców wsi w pozarolniczą działalność na własny rachunek odsetkiem wśród osób pracujących poza rolnictwem ogółem na wsi należy jednak stwierdzić, że w latach 2003-2010 uległ on nieznacznemu pogorszeniu (z 11,3 do 10,8%). Oznacza to, że znaczący wzrost liczby pracujących poza rolnictwem na wsi jest przede wszystkim generowany poprzez wzrost liczby pracowników najemnych [Hałasiewicz 2011] (tab. 3).

Ze względu na prowadzony rodzaj działalności w 2010 roku na wsi największy udział stanowiły podmioty zajmujące się: handlem i naprawą pojazdów samochodowych, budownictwem oraz przetwórstwem przemysłowym. (tab. 3). Działalność ta najczęściej jest ulokowana w małych i średnich przedsiębiorstwach. Według Głównego Urzędu Statystycznego, na przestrzeni ostatnich pięciu lat zaznacza się systematyczny wzrost liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na obszarach wiejskich, a największy wzrost zaobserwowano wśród osób fizycznych zatrudniających do 9 osób, a następnie w grupie zatrudniającej 10-49 osób.

Tabela 3. Pracujący poza rolnictwem na własny rachunek według miejsca zamieszkania i sekcji PKD w 2010 roku

Table 3. Non-agricultural self-employed by place of residence and PKD section in 2010

Wybrane sekcje PKD Selected sections of the PKD	Obszary miejskie Urban areas		Obszary wiejskie Rural areas	
	tys.	%	tys.	%
Ogółem Total	1 272	100,00	464	100,00
Przetwórstwo przemysłowe Manufacturing	112	8,8	67	14,4
Budownictwo Construction	184	14,5	113	24,4
Handel i naprawa pojazdów samochodowych Trade and repair of motor vehicles	357	28,1	144	31,0
Transport i gospodarka magazynowa Transportation and storage	94	7,4	41	8,8
Edukacja Education	28	2,2	7	1,5
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna Health care and social assistance	74	5,8	12	2,6
Pozostałe Other	423	33,2	80	17,3

Źródło: Aktywność ekonomiczna... [2013, tab. 2.7, s. 80-85].

Source: Aktywność ekonomiczna... [2013, tab. 2.7, p. 80-85].

W 2009 roku, w kraju, do rejestru REGON było wpisanych około 3,8 mln podmiotów gospodarki narodowej, z czego 25% (tj. 935,3 tys.) zarejestrowało działalność gospodarczą na obszarach wiejskich (tab. 4). Jednakże w odniesieniu do liczby ludności zamieszkującej na obszarach wiejskich liczba podmiotów gospodarczych nadal pozostaje niewielka. Rozwój małej i średniej przedsiębiorczości dokonuje się znacznie wolniej na obszarach wiejskich niż w miastach. Przyczyny takiej sytuacji tkwią w barierach rozwoju przedsiębiorczości, takich jak: niskie dochody ludności zamieszkującej obszary wiejskie, słaba infrastruktura oraz brak szkoleń i informacji o dostępnych źródłach finansowania tego typu działalności. Jednak fakt, że prawie 1/4 wszystkich podmiotów, które funkcjonują w naszym kraju, prowadzi działalność na obszarach wiejskich może świadczyć o tym, że obszary wiejskie stanowią ważny potencjał gospodarczy kraju. Potwierdzają to dane zamieszczone w tabeli 4, z których wynika, że gospodarka na obszarach wiejskich jest zdominowana liczebnie przez bardzo małe przedsiębiorstwa, które w terminologii ekonomicznej nazywa się mikroprzedsiębiorstwami. Za takie uznaje się te przedsiębiorstwa, które zatrudniają od 0 (gdy w firmie pracuje tylko jej właściciel wspomagany ewentualnie przez członków rodziny) do maksimum 9 osób. Jest to rezultat poszukiwania zatrudnienia przez osoby, które straciły pracę w związku z ograniczaniem miejsc pracy w przedsiębiorstwach oraz ludności bezrolnej, która upatruje sposobu na działalność zarobkową w zakładaniu własnej działalności.

Tabela 4. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON według liczby pracujących i sektorów własności (stan w dniu 31.12 2003, 2008, 2009 roku)

Table 4. National economy entities registered in the REGON by number of employees and property sectors (as of December 31 2003, 2008, 2009)

Rok Year	Ogółem Total	Na 1000 ludności Per 1000 inhabitants	Liczba pracujących Number of employees				Sektor Sector	
			0-9	10-49	50-249	>249	publiczny public	prywatny private
Polska – Poland								
2003	3 581 593	93,8	3 410 233	137 974	28 329	5 057	129 315	3 452 278
2008	3 757 093	98,5	3 568 137	154 833	29 323	4 800	124 528	3 632 565
2009	3 880 237	101,0	3 672 853	170 182	31 648	5 554	127 747	3 752 490
Obszary miejskie – Urban areas								
2003	2 732 248	116,2	2 600 828	102 753	23 982	4 685	99 518	2 632 730
2008	2 828 613	121,5	2 686 203	113 281	24 773	4 356	93 905	2 734 708
2009	2 944 937	126,5	x	x	x	x	x	x
Obszary wiejskie – Rural areas								
2003	849 345	57,9	809 405	35 221	4 347	372	29 797	819 548
2008	928 480	66,0	881 934	41 552	4 550	444	30 623	897 857
2009	935 300	62,8	x	x	x	x	x	x

Źródło: Charakterystyka... [2010, s. 81], Raport... [2012, s. 186].

Source: Charakterystyka... [2010, p. 81], Raport... [2012, p. 186].

Ponad 96% podmiotów gospodarki narodowej prowadzących działalność gospodarczą na obszarach wiejskich w 2009 roku należało do sektora prywatnego (tab. 4).

PODSUMOWANIE

Małe i średnie przedsiębiorstwa mogą stanowić istotny element poprawy sytuacji ekonomicznej mieszkańców na obszarach wiejskich. Ich rozwój na obszarach wiejskich może przyczynić się do rozwoju funkcji pozarolniczych. Mogą być czynnikiem przemian na tych obszarach. Dla rozwoju społeczno-gospodarczego przedsiębiorczość oraz małe i średnie przedsiębiorstwa mają istotne znaczenie. Są podstawowym czynnikiem w ograniczaniu bezrobocia i budowaniu konkurencyjnej gospodarki. Z danych statystycznych GUS wynika, że coraz częściej przedsiębiorcy lokalizują swoje podmioty gospodarcze na terenach wiejskich. Jest to najczęściej działalność usługowa. Jednakże należy zaznaczyć, że jest ona skierowana w większym stopniu na zaspokojenie potrzeb mieszkańców miast niż tych, którzy zamieszkują obszary wiejskie. Niskie dochody ludności na obszarach wiejskich nie tworzą pożądanego popytu na produkty i usługi. Stanowią także barierę rozwoju przedsiębiorczości oraz zakładania własnej działalności

gospodarczej. Poważną przeszkodą w rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich pozostaje również bardzo niski poziom rozwoju lokalnej infrastruktury transportowej, energetycznej, telefonicznej i internetowej. Niewystarczającym poziomem rozwoju charakteryzuje się również infrastruktura społeczna – chodzi tu przede wszystkim o jakość kapitału ludzkiego, co jest dodatkowym czynnikiem przesądającym o słabej atrakcyjności obszarów wiejskich dla potencjalnych inwestorów. Rozwój sektora małych i średnich przedsiębiorstw powinien być zatem przedmiotem polityki rozwoju obszarów wiejskich, na których przedsiębiorcy napotykać wiele problemów w zakładaniu i funkcjonowaniu przedsiębiorstw. Mając na uwadze ograniczenia i bariery w zakładaniu i funkcjonowaniu małych przedsiębiorstw na obszarach wiejskich, istotnym wsparciem dla funkcjonowania przedsiębiorczości są środki unijne w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Dodatkowo dla ludności zamieszkującej obszary wiejskie, a nie związanej z działalnością rolniczą, ważnym elementem w promowaniu przedsiębiorczości powinny być szkolenia, które wskażą źródła finansowania oraz korzyści i sens podejmowania działalności gospodarczej na własny rachunek

LITERATURA

- Aktywność ekonomiczna ludności Polski IV kwartał 2010. 2011. GUS, Warszawa.
- Charakterystyka obszarów wiejskich w 2008 roku. 2010. Urząd Statystyczny w Olsztynie, GUS, Warszawa.
- Czarnecki A., 2005. Obszary wiejskie, urbanizacja wsi, rozwój wielofunkcyjny, rolnictwo wielofunkcyjne – przegląd pojęć. W: Uwarunkowania i kierunki przemian społeczno-gospodarczych na obszarach wiejskich. Red. A. Rosner. IRWiR PAN, Warszawa, 233-254.
- Działalność przedsiębiorstw niefinansowych w 2010 roku. 2011. GUS, Warszawa.
- Fedan R., Kaliszczak L., Grzebyk M., 2009. Przedsiębiorczość w procesie rozwoju regionu podkarpackiego. W: Możliwości i bariery rozwoju regionu. Red. A. Czudec. Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, 299.
- Griffin R.W., 1996. Podstawy zarządzania organizacjami. PWN, Warszawa.
- Hałasiewicz A., 2011. Ekspertyza rozwoju obszarów wiejskich w kontekście zróżnicowań przestrzennych w Polsce i budowania spójności terytorialnej kraju. Ekspertyza wykonana na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Kłodziński M., 2006. Aktywizacja gospodarcza obszarów wiejskich. IRWiR PAN, Warszawa.
- Makiela Z., 2008. Przedsiębiorczość regionalna. Difin, Warszawa.
- Mały Rocznik Statystyczny 2013. 2013. GUS, Warszawa.
- Monitoring kondycji sektora MSP. 2009. PKPP Lewiatan, Warszawa.
- Obszary wiejskie w Polsce. 2012. GUS, Warszawa.
- Obszary wiejskie w Polsce. 2011. GUS, Warszawa.
- Piasecki B., 1999. Ekonomia i zarządzanie małą firmą. PWN, Warszawa.
- Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2011 roku. 2011. GUS, Warszawa.
- Przedsiębiorczość w Polsce. 2012. Ministerstwo Gospodarki, Departament Strategii i Analiz, Warszawa.
- Przedsiębiorczość w Polsce. 2013. Ministerstwo Gospodarki, Departament Strategii i Analiz, Warszawa.
- Raport o stanie małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2010-2011. 2012. Red. A. Tarnawa, P. Zadura-Lichota. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa.
- Rocznik Statystyczny Przemysłu. 2008. GUS, Warszawa.
- Rocznik Statystyczny Rolnictwa. 2012. GUS, Warszawa.

- Rozwój obszarów wiejskich 2003-2010. Statystyczne monitorowanie obszarów wiejskich. 2011. Urząd Statystyczny w Olsztynie.
- Sawicka J., 2005. Rola kobiet w aktywizacji i wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich. Wyd. SGGW, Warszawa.
- Siemiński J.L., 1996. Koncepcje rozwoju obszarów wiejskich w procesie transformacji ustrojowej lat dziewięćdziesiątych. W: Wieś i rolnictwo w badaniach społeczno-ekonomicznych. Red. M. Kozakiewicz. Seria „Problemy rozwoju wsi i rolnictwa”. IRWiR PAN, Warszawa, 12.
- Territorial Indicators of Employment. Focusing on Rural Development. 1994. OECD, Paris.

SMALL AND MEDIUM-SIZE ENTERPRISES AS A FORM OF ENTREPRENEURSHIP IN RURAL AREAS

Summary. In rural areas, we are now dealing with a surplus of labour in agriculture and lack of jobs for the population without land. The decreasing role of agriculture and the benefits of agricultural production as a primary source of income of the rural population makes it necessary to supplement income from other activities. Making activities in the sector of small and medium-sized enterprises can significantly be replenished. Small and medium-sized enterprises can be regarded as a manifestation of entrepreneurship in rural areas. The aim of the study is to identify the role and importance of small and medium-sized enterprises in rural activation. In this study, the statistical material available from GUS contained in the publications concerning rural areas in Poland and literature.

Key words: entrepreneurship, rural areas, small and medium-sized businesses, professional activity

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 2.06.2014

Do cytowania – For citation: Bucka M., 2014. Male i średnie przedsiębiorstwa jako forma przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. J. Agribus. Rural Dev. 2(32), 35-44.